

Смисао љубави и њена веза са правдом у јеванђелској проповеди светог апостола Павла

Абстракт:

Целокупан проблем *везе и односа љубави и законске правде код апостола Павла* настао је на основу уверења да љубав, по њему, превазилази улогу правде махом као руководне идеје општег Права. Какав је онда њихов међусобни однос? Да ли је љубав једна хришћанска замена за правду само као једна идеја која би ту правду превазилазила? Или је можда врлина потчињени елемент правде, баш као и свака врлина која треба да се узведе до правде? Изузетност љубави наспрам правде происходи благодарећи посебном односу љубави према Богу. Љубав се узводи до Бога не просто у својству карактеристике или одлике, већ непосредно и одлучно, резолутно. Она није просто Божије својство или карактеристика, већ само поистовећење са Њим.

Али потреба за писањем и говорењем о томе никада неће престати да изазива жеђ. У овом огледу ми смо ту жеђ само донекле покушали да утолимо.

Key words: Љубав, правда, Бог

Идеја љубави искључиво је светописамска, хришћанска, богоцентрична и христоцентрична. Заповест о љубави срећемо и у Старом Завету, али не са апсолутним и католичанским смислом који јој је дао Христос, и развио апостол Павле. Тако, у *Левитској књизи* читамо: ***И да не непријатељствујеш на синове народа свога, него љуби ближњега свога као самога себе*** (19, 18). Упркос очигледној заповести, фарисејско тумачење је напредовало ограничено, тако да је за ближњег сматран само Израиљац и прозелит који се налази под његовом заштитом, но не и незнабожац и уопште

идолопоклоник. Љубав се доводи у директну везу са Богом у смислу потпуне идентификације са Њим. **Бог је љубав**, читамо код јеванђелиста Јована (1. Јн. 4, 7–8). Или опет: **Бог је љубав, и који пребива у љубави, у Богу пребива и Бог у њему** (1. Јн. 4, 16). Овде је реч о једном од два новозаветна одређења Бога са љубављу као идејом и садржајем. Друго новозаветно одређење Бога је оно о Духу: **Бог је љубав** (Јн. 4, 24). Антропоцентрички гледано, љубав од стране човека испољава снагу приближавања Богу, која међутим најпре полази од ближњег. Судаћи по смислу љубав бисмо могли одредити као потпуно сапоистовећење нас самих са нашим ближњим. Као хришћанска идеја, идеја љубави је откривењска. Другачије пак схваћена, она остаје заробљеница биолошког света, па је Павле карактериша као **свет тела** (τῆς σαρκός).

Љубав је натприродна и пре свега духовна идеја. Она је први пут откривена у Јеванђељима, и ништа чистије ни дубље није никада било речено пре њих и изван њих. Појам љубави непознат је код старих Јелина. Осим тога, ми љубав ни као просту реч не срећемо у старогрчким текстовима. Тако, ни платонистичка **доброта** (ἀγαθότης), ни аристотеловска **благоразумност** (εὐνοία), као ни емпедокловско **срдечно пријатељство** (φιλότης) не приказују макар просту симасиолошку сродност са хришћанском љубављу. Глагол **пријатељујем** (φιλέω) што га обично срећемо у грчким текстовима, потпуно је стран глаголу **волим** или **љубим** (ἀγαπῶ). Он изражава срдечно осећање које се тиче личног односа, и сиромашнији је и нижи од глагола **волеми**.

Реч **љубав** (ἀγάπη) у Старом Завету у преводу од стране Седамдесеторице била је у широкој употреби, и имала је садржај сродан садржају хришћанске љубави; у јеврејском језику пак појам љубави био је познат као **ахаба**. Међутим, пуну симасиолошку форму љубави, љубави онакве каква нам је данас позната са прецизним и прочишћеним садржајем, ми несумњиво дугујемо апостоу Павлу. Његов главни допринос је идеја љубави као нове идеје која је требало да усмери људску мисао и праксу, па према томе и историју, ка ономе што је апсолутно истинито, праведно и савршено. Допринос љубави не одсуствује ни из једне од његових посланица. У **1. Коринћанима** пак, као и у **Посланици Римљанима**, садржано је његово

целокупно учење о љубави. У **13. глави** обеју поменутих Посланица развијена је нова идеја љубави, и то колико у широко етичком, толико и у правничком смислу. У 13. глави **1. Коринћанима** ми се срећемо са етичко-социјалним смислом љубави чији целокупан теоријски смисо треба сагледати под призмом Откривења; у истој глави **Посланице Римљанима** (7–10) ми се пак срећемо са богатом садржином уско правничког приступа љубави. Или опет, док 13. глава **1. Коринћанима** садржи недостижну химну љубави у којој се испољава Павлов лиризам великог полета, дотле се у 13. глави **Посланице Римљанима** (7–10) у химни љубави испољава не лирска, већ правничка интонација; односно, ми се срећемо са правничком мишљу Павловом у њеном зениту. Тако, спој ова два посланичка текста води пуном разумевању љубави, и то подједнако: у етичко-социјалном и у правничком смислу.

Етичко-социјални смисао љубави код апостола Павла

Тринаеста глава **1. Посланице Коринћанима** је најпознатије место Новога Завета. Циљ апостола Павла није био да састави лирску песму посвећену љубави, већ да са апсолутном тачношћу одреди садржај нове идеје, а затим да њену власт наметне у новом хришћанском свету. Несумњиво је да се ту ради о једној од најбриљантнијих страница свештене књижевности и филологије уопште. Првобитно, Павле супротставља љубав највећим и најдрагоценијим човековим достигнућима и добрима као што су глосолалија, пророчка харизма, мудрост, па и сама вера (**1. Кор.** 13, 1–2). Љубав ту не јавља се просто као победница, већ као недостижна врлина која на крају крајева не трпи никакво поређење са собом. Покушај изједначења са неком врстом хероизма, човековим одлукама у пракси или у пракси одречења себе и саможртве коју он приноси, без обзира да ли је покретан љубављу или се налази под утицајем осталих алтруистичких побуда које му преостају, не може да успе. Љубав је одлука и пракса и живот, неупоредива по својој изузетности и хероизму. А хероизам љубави се састоји у достојности пуног сапоистовећења **ја** са **ти**, себе са ближњим, поготову када је наш ближњи истовремено наш непријатељ.

Павле прихвата чињеницу да било која друга врлина коју човек поседује ништа не завређује уколико нема љубав као своју првину. Без

љубави ја сам као кимвал који звечи (**1. Кор.** 13, 1). Другим речима, себе као човека ја деградирам на бездушни предмет који производи звук без смисла и музичког тона. И не само то. Ништа тако не поништава човека као недостатак љубави. Чак га ни недостатак саме праведности не поништава толико колико недостатак љубави. Од мноштва карактеристика љубави које се спомињу у **1. Коринћанима** (13, 4–7) (великодушност-макротхимија, доброта-христотита, трпљење, вера, одсуство зависти, хвалисавости, надмености, гордости, непристојности, искања било чега свога), издвајају се две које показују не само етичко-социјални, него и правни интерес. Прва се односи на позитивну немоћ љубави да ближњем учини зло (**Рим.** 13, 10), а друга на природну неспремност љубави на било који вид неправде (**1. Кор.** 13, 6). Сходно апостолу Павлу, љубав не само да уопште не поседује силу за чињење зла, него и не дозвољава ни једној јединој помисли да вољеном нанесе зло. Другим речима, љубав не дозвољава зло ни у мислима. **Она не мисли о злу.**

Тако се љубав преиначује у силу отклањања зла и обезбеђења мирног суживота људи. Уосталом, љубав као сила која се супротстављала злу по природи не подноси неправду. Као зло неправда се налази ван природних моћи љубави. Љубав не само да не чини неправду него се и жалости због оних којима је она нанесена. У ствари, она ненавиди неправду, с које год стране ова долазила. Најзад, апостол Павле високо истиче саборни и вечни карактер љубави. Она је вечна у смислу да **никада не престаје**. Она остаје вечно као непролазна идеја изнад сваке друге духовне вредности и силе. Свети Оци говоре да љубав увек остаје иста и непоколебива и стамена; и опет, она као распростирућа се и на будући живот. Њен саборни карактер огледа се у постављености у исту раван са осталим хришћанским врлинама, рецимо врлинама вере и наде. **Сада пак остаје вера, нада, љубав, ово троје: а љубав је међу њима највећа** (**1. Кор.** 13, 13).

Љубав је нова католичанска врлина новог света која покрива сваку човекову вредност, и која собом обухвата све хришћанске друштвене тежње: **Тежите за љубављу и покажите ревност за духовне дарове** (**1. Кор.** 14, 1). Или: **А ти човече Божији (...)** иди за **праведношћу, побожношћу, вером, љубављу, стрпљивошћу, благошћу** (**1. Тим.** 6, 11). Љубав бисмо дакле могли сматрати матером свих добара, њиховом учитељицом и творцем сваке

врлине. Према томе, извор сваке врлине у новом хришћанско свету није правда (ἡ δικαιοσύνη), него љубав.

Правни смисао агапитологије апостола Павла

Анализирајући стихове 7–10, тринаесте главе *Посланице Римљанима*, закључујемо да се у њој љубави приступа као циљу из једног другог угла, у поређењу са углом приступа љубави као циљу у **1. Коринћанима** (13, 1–13). Тамо читамо следеће: *Сваком дајте оно што сте дужни: коме порез – порез, коме царину – царину, коме страх – страх, коме част – част. Не будите ником ништа дужни – сем да волите један другог. Јер ко другог воли, тај је испунио Закон. Јер заповести, не чини прељубе, не убиј, не кради, не зажели, и ако има још која друга заповест, свде се на ову изреку: Љуби ближњега свога као самога себе. Љубав не причињава зла ближњему: љубав је, дакле, испуњење Закона (Рим. 13, 7–10).* Два става са различитим сучељавањем лицем у лице са љубављу нису последица ставова двојице писаца, јер писац обеју посланица јесте сами апостол Павле, него су последица Павлове биполарне личности. Наиме, не треба сметнути с ума чињеницу да је апостол Павле био истовремено апостол Христов и велики беспрекорни учитељ Закона (*νομοδιδάσκαλος*). Он никада из вида није испуштао сами Закон, односно Право, него га је још примењивао где год је то било потребно и могуће. И заиста, из одељка *Рим. 13, 7–9* као да одзвања мисао самог учитеља Закона. За разлику од распеваног лиризма *химне љубави*, у цитираном одељку влада оштрина Павлове правничке мисли, са којом он прелази с етичко-социјалне аксиологије љубави на правничку и законску аксиологију љубави. Наравно, колико је позната она прва (**1. Кор. 1–13**), толико је присутна ова друга (*Рим. 13, 7–9*).

Целокупно место *Рим. 13, 7–9* ослања се на одговор који је Христос дао фарисеју, односно законнику кушачу: *Учитељу, која је највећа заповест у Закону? А Исус му рече: Љуби Господа Бога свога свим срцем својим и свом душом својом и свом мишљу својом. А друга је као и ова: Љуби ближњега свога као самога себе. О овим двама заповестим виси сав закон и пророци (Мт. 22, 33–40).* Из цитираног одломка следи да је апостол Павле само следио Закон кога је Христос лично утемељио, проповедајући и

спајајући заповест о љубави према ближњем са идејом целокупног Закона или Права. Сходно апостоу Павлу, љубав пројављује законску пуноћу и аутархичност, будући да се управо њом возглављује сав људски Закон или целокупно човеково Право.

Ново правно начело и резиме целокупног Права

Анализирајући одељак *Рим. 13, 7–10* запажамо да се у њему возглављује целокупно Право у његовој обједињујућој идеји, у идеји љубави. Љубав према ближњему пак карактерише се као непрестана дужност која се никада не искључује. Изузетна позитивност немоћи љубави огледа се управо у њеној немоћи да чини зло; љубави се додељује главно место у пуноћи закона. То јест, она је коначни чин Права, будући да се само Право испуњује или остварује самом њом.

Пет Павлових поставки помоћу којих се исцрпљује правна аксиологија љубави

Прва поставка садржи возглављење Права идејом љубави. Све до сад Право је возглављивано правдом и праведношћу. Павле међутим на идеју љубави гледа као на стварно обједињење Права. Сам он њоме возглављује позитивно Право своје епохе. *Не чини прелјубу, не убиј, не укради, не сведочи лажно, не пожели, и ако има нека друга заповест, у овој се речи возглављује;* дакле опет све то у речи ***Љуби ближњега свог као самог себе.*** Реч ***возглављује*** има смисао сажетог спајања, сједињавања или кумулације. Зато је појам љубави узвишенији од појма правде; то јест, апостол Павле опште Право узводи к љубави као оној која је вечна и бескрајна. Другим речима, целокупно Право испољава се помоћу љубави. Тако је она сажетак Права. Због тога унутрашњи израз Павлове правне мисли треба сагледавати у одломку *Рим. 13, 7–10*. Он се заснива на присуству свих заповести ***друге плоче*** Мојсијевог Закона, заповести које се односе искључиво на људске међусобне односе, а које опет садрже искључиво људско и позитивно Право и спадају у домен људске и политичке правде. С друге стране, знамо да ***прва плоча*** Мојсијевог Закона садржи заповести које усклађују међусобне односе људи и Бога, па према томе не садрже човечанско Право. Свети апостол Павле међутим жели да преобликује човечанско Право његовим преусмерењем у правцу нове хришћанске стварности; наравно, путем љубави. Друго, није случајно што Павле не возглављује Право и што га не узводи на степен прве и велике или највеће заповести: ***Љуби Господа Бога***

свога, него на степен друге, сличне овој: **Љуби ближњега свог као самог себе**. А све то зато што ова заповест усклађује међуљудске односе и садржи искључиво људско Право.

Помоћу друге аксиолошке поставке љубав се представља као стална дужност према ближњем која се никада не исцрпљује. По апостолу Павлу љубав сачињава посебан вид обавезе (*obligatio*), потпуно друкчије од свих других. Глагол (*οφείλο*) треба овде сматрати употребљеним са посебним правним смислом из кога произилази *дебитум* или *ή οφείλη* римског Права. Дакле по среди је обавеза да ју треба стално испуњавати да се она не би угасила; да би она била стално обнављана. Јер љубав није ствар слободне воље него дужности и обавезе. Божији закон и интерес човечанства налажу ову обавезу. Сав етички закон обухваћен је тим, па се тако онај ко искрено воли показује извршиоцем свих обавеза према ближњем. Зато обликовање љубави као обавезе и истицање њене улоге у нашој обнови и има посебну правну тежину.

Трећа Павлова аксиолошка поставка о појму љубави искључује могућност да љубав буде вршилац свих осталих заповести Закона, у смислу да је онај који љуби ближњега испунио Закон. Саобразност с општим садржајем љубави тренутно се подударе са извршавањем свих одредаба Права, јер онај који љуби сасвим је испунио и све обавезе и дужности предвиђене Законом. Пружање љубави је ознака вршења Закона, и то не само Мојсијевог, кога апостол Павле углавном има на уму, него и уопште, позитивног Права и Закона. По другом гледишту, извршавање Закона је сама суштина љубави. То Јеванђелист Јован наглашава у писању: ***А ово је љубав: Да ходимо по заповестима његовим. Ово је заповест, како чувате од почетка, да по њој ходите (2. Јн. 1, 6).***

Својом четвртог поставком апостол Павле назначује позитивну немоћ љубави да чини зло: ***Љубав не чини зло ближњему (1. Кор. 13, 7).*** Држећи се чврсто начела љубави ми се ослобађамо саме смрти као крајњег зла, и то једноставним преласком из смрти у живот.

Помоћу пете и последње аксиолошке поставке о љубави апостол Павле прокламује љубав као најузвишенију идеју која усмерава целокупан Закон. Љубав је плурома или пуноћа Закона, изјашњава се апостол етосом римског учитеља Права. У новом хришћанском свету љубав се дакле ставља на место

пуноће Закона; она као најузвишенији циљ Права или Закона. Љубав са садржајем који јој је Павле дао управо *испуњује* целокупан Закон. Она га испуњава и оживљује тако што га чини истинским Правом и Законом. Довољно је да неко испуњава законе љубави па да његово понашање и опстојавање буду у складу са захтевима Закона или Права. Зато се само љубављу према ближњем испуњује сав Закон. Зато апостол и дословно каже да је ***онај који љуби другог испунио сав Закон.***

Колику силу има љубав као циљ Закона по Павловој мисли може се очитовати на основу аксиолошког циља Закона, а он је изразито есхатолошки обојен. У складу са њим Христос је завршетак Закона за оправдање свакоме који верује (*Рим.* 10, 4. *1. Тим.* 10, 6). Другим речима, циљ и крај и испуњење Закона јесте сами Христос. Ето зато се Христос и љубав поистовећују па се у Христу и циљ Закона постиже. Зато љубав и превазилази сваку одлику и сваки Закон, свако Право и правду уопште. Истовремено са тим, с обзиром да се свака Божија одлика пројављује као љубав и да произилази из ње, исто то мора да се дешава и са правдом; то јест, да прва енергетска пројава правде буде пројава љубави коју она, правда, има за свој извор. Зато обе, и љубав и правду треба узимати заједно, па говорити да без једне и без друге људски однос није остварив. Наиме, љубав без правде не би могла да усклади људске односе, и то како због саме себе као узвишене и нестворене, тако и због слободе, одговорности, обавеза и подвижности саме правде, која мора да буде непоколебива.

Закључак:

The whole problem of the connection and relationship of love and justice in the legal according to The Apostle Paul was based on the beliefs that love, as He said, mostly beyond the role of justice as a guiding idea of the general Law. What is their relationship? Is love a Christian substitute for justice only as an idea that would surpass the justice? Or maybe it's a virtue subordinate element of justice, just as any virtue to be relegating justice? The excellence of love versus justice stems thanks to the special relationship of love with God. Love is streams to God not simply as a characteristic or features, but directly and decisively, resolutely. It is not simply a feature or characteristic of God, but only identification with Him.

Therefore, the need for writing and speaking about it will never cease to cause thirst. In this essay, we are here to some extent tried thirst to quench.

Литература:

1. Свето Писмо.
2. Никопоулоу, Василеиоу, И номики скепси тоу апостолау Павлоу, Тхессалоники, 1992, на грчком, 80 - 97.
3. Каравидопулос, Јован, *Откривење и богонадахнутост Писма, тумачење Новог Завета у Цркви*, Богословље 1 и 2, Београд, 2001, 183 – 194.